

материју, да се бави њом као научник, објављује радове, прати литературу, учествује на конгресима.

Пред нама је уџбеник који пати од недостатака које његов аутор приписује члановима Јустинијанове законодавне комисије: „... изузетна динамичност, али и извесна импровизација, неметодичност у раду”. Дело је професора који, колико ми је познато, није објавио ниједан рад посвећен неком од бројних проблема римског права. У њему се на много страна излажу две мање важне гране и елементи треће. Стварно, наследно и облигационо право мораће да се учи другде. Студент ће, после много мука, из текста у коме је доста навобећа мишљења без аутора, аутора без дела, правних правила без извора, непотребних и неразумљивих појединости, научити понешто из оног дела римског права који је најмање актуелан, од чега ће штошта бити непотребно, нешто сумњиве ваљаности, а понешто сасвим погрешно.

Обрад Станојевић

Др Ивица Јанковец, УГОВОРИ У ПРИВРЕДИ, Центар за радничко самоуправљање, Београд, 1987.

Наша правна литература из области привредног права обогаћена је вредним делом реномираног правног писца др Ивице Јанковца, професора и декана Правног факултета у Крагујевцу. На око 580 страница изложена је материја привредно-правних уговора (тзв. послова промета роба и услуга), при чему се, поред посебног проучавања појединих од ових уговора (продаја робе, грађење, поједине врсте превоза, ускладиштење, комисион, трговинско заступање, посредовање, отпремање, контрола робе и услуга, ангажовање угоститељских капацитета и осигурање), у засебном делу (*Општи део*) проучавају значајна питања разноврсних правних претпоставки за настајак, дејство и престанак ових правних послова. Поред овога, пажњу привлачи и *Уводни део* у коме се излажу питања основних правних обележја уговора у привреди, основних правних начела привредних уговорних односа према Закону о облигационим односима, изворима привредног уговорног права и, посебно, о начелу савесности и поштења у привредним односима.

Ова књига има вишеструке особине. Она је, најпре, комплетна студија материје уговора у привреди рађена компаративном методом, која пружа подробна обавештења о законодавном регулисању (домаћег и упоредног права), пословној пракси, и нарочито, нашој арбитражној судској пракси, која је приказана у својој еволуцији у читавом послератном периоду. Поред тога, књига је и значајно научно дело, јер писац улази у сва спорна питања и после проучавања аргумената одређује се за одређена решења. Отуда ће она бити од користи и правницима који се баве науком и онима који се свакодневно у пракси срећу с овим питањима.

Највећи ће, пак, интерес за кориснике ове књиге бити у оним деловима материје која је у нашој литератури обрађивана релативно мало. Примера ради, у материји заступања привредне организације разматрају се случајеви када је поред пословног органа и неко друго лице овлашћено на заступање самоуправним општим актом; положај пословног органа као заступника у вишим општинама удруживања рада и средстава; обим овлашћења пуномоћника по запослењу, и др. Или, у материји закључивања уговора, детаљно су изложени поступак и правне последице закључивања уговора јавним надметањем (уз примере из домаће и стране судске праксе). Слично је и код излагања о законском заложном праву (предмет, начело специјалности, остваривање, сукоб и редослед законских заложних права). Код тумачења формуларних уговора на низу конкретних питања проф. Јанковец показује дејство правила „*in dubio contra stipulatorem*”.

Писцу ових редова највећу је пажњу привукао део књиге који се односи на одговорност и накнаду штете због повреде уговора. Самом појму дужне пажње у извршавању уговора и решењу које је прихваћено у нашем праву претходи упоредно-правни осврт на различите системе о основу уговорне одговорности. Овај преглед показује да постоје три основна система за искључење одговорности дужника због повреде уговора: претпостављена кривица дужника, виша сила и остављање теорији и судској пракси да ближе одреди када ће се дужник сматрати одговорним за повреду уговора. У нашем позитивном праву, међутим, питање основа одговорности дужника за повреду уговора није лако закључити из законског текста (чл. 263. 300) према коме се дужник ослобађа одговорности за штету ако докаже да је закаснио с испуњењем обавезе или није могао да је испуни због околности насталих после закључења уговора које није могао спречити, отклонити или избећи. То више није систем субјективног основа одговорности (јер се од дужника не захтева да докаже да до њега нема кривице за повреду уговора), а није ни објективна одговорност, јер се за ослобађање дужника не тражи да докаже да је у питању била виша сила (догађај не мора да долази споља, нити су у питању несавладиве или изванредне околности које нису могле да се предвиде). Између те две крајности: више силе која ће ослободити дужника обавезе накнаде штете и кривице, (када ће бити одговоран), биће случајева где није у питању ни једно ни друго. Како наша новија судска пракса поступа у оваквим случајевима види се из неколико случајева који се наводе у књизи. Аутор, пак, закључује да је у нашем позитивном праву усвојен критеријум објективно-субјективни за ослобађање дужника од одговорности за штету због повреде уговора. У овом делу су посебно интересантне странице на којима се излажу питања: када ће се сматрати да је испуњење уговорне обавезе постало немогуће, када ће се сматрати да се дужник није понашао као добар привредник, односно као добар стручњак, у чему је разлика између стандарда пажње доброг привредника и стандарда пажње доброг стручњака.

У делу који се односи на накнаду штете због повреде уговора пажњу привлаче, најпре, основна правна начела у погледу одмеравања ове накнаде. Међу првима се разматра начело потпуне накнаде које се, по мишљењу аутора, на различите начине огледа у материји уговорне и вануговорне одговорности. У првом случају, није реч о простом успостављању стања које је постојало пре штетне радње, већ о довођењу повериоца у положај у коме би се налазио да је дужник уредно испунио своју обавезу. Даље се разматрају питања забране кумулирања захтева, повериоачевог слободног избора у погледу начина одмеравања накнаде штете, одређивања разлике између непосредне и посредне штете (иако Закон о облигационим односима не садржи одредбу о обавези дужника да накнади само непосредну штету, из једне друге одредбе, која одговорност дужника за повреду уговора ограничава на предвидљиву штету, изводи се закључак да је посредна штета искључена, јер је најчешће посредна штета истовремено и непредвидива штета). Значајна теоријска и практична питања обрађена су у вези с апстрактним начином одмеравања накнаде за штету због повреде уговора; истичемо само тумачење појма употребљеног у чл. 524, ст. 1. Закона о облигационим односима, да је текућа цена цена на тржишту „места у коме је посао обављен” — проф. Јанковец сматра да ову одредбу треба схватити у том смислу да је текућа цена она цена која се примењује на тржишту места које је било уговорено или на други начин одређено као место испоруке ствари, и то без обзира на то да ли је уговор раскинуо купца или продавац.

Општи део допуњавају још и материја последица закашњења дужника приликом извршења новчане обавезе (затезне камате, накнада штете), као и о престанку обавеза из уговора у привреди (немогућност испуњења, споразумни раскид, једнострано одустанак, застарелост).

У посебном делу књиге међу појединим уговорима највише је простора, што је и логично, посвећено уговору о продаји робе. Истакнуте су особености овог уговора као уговора робног промета, кроз правни положај купца и продавца и њихове уговорне обавезе. Значајно је да су у

обзир узимана и решења Конвенције Уједињених нација у уговорима о међународној продаји робе (Бечка конвенција), која је недавно ступила на снагу, и представља важан извор права и за наше прво.

Уговори о превозу су обрађени за сваку поједину врсту превоза (железницом, у друмском саобраћају, превоз ствари морем, у унутрашњој пловидби, ваздухопловом) као и уговор о мешовитом превозу ствари. Остали обрађени уговори су познати именовани уговори привредног права (уговор о грађењу, о ускладиштењу, о комисиону, о трговинском заступању, о посредовању, о отпремању, о контроли робе и услуга, о ангажовању угоститељских капацитета и о осигурању). Иако је овим књига достигла око 580 страница, шета је што нису обухваћени и неки други уговори који су све више у практичној примени, као: лизинг, инжењеринг, франшизинг.

др Предраг Шулејић

Др Ратко Марковић — др Милутин Срдић, УСТАВИ И УСТАВНА ДОКУМЕНТА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ 1942—1981, „Научна књига”, Београд, 1987, стр. XXIX + 308.

Познато је да Југославија спада у онај круг земаља које су у периоду после другог светског рата често мењале свој устав. Динамичан друштвени развој, у већој или мањој мери карактеристика свих социјалистичких земаља, пратио је неминовно, и у југословенским просторима, динамичан развој уставности. Са своје стране, те честе промене устава, иако потврда позитивне тежње за јединством нормативног и стварног, нужно су биле праћене слабостима у новоуспостављеним уставним решењима, што је све, опет, стварало потребе за новим изменама. Тако, узроке ових релативно честих и по правилу веома значајних промена у Југославији треба тражити, с једне стране, у променама које су се јављале у послератном развоју југословенског друштва, а с друге, у самим уставним актима, њиховим одликама и квалитетима.

С обзиром да устав представља скуп основних правила о државном, друштвеном и правном уређењу једне земље, њен основни закон и највиши правни акт, а у условима самоуправног социјалистичког друштва данашње Југославије и идеолошко-политички акт с изразитим програмско-декларативним својствима, разумљива је и оправдана брига и пажња која му се у друштву придаје. У тој светлости мора се разумети, унапређивати и развијати интересовање за његово изучавање. Књига коју желимо да прикажемо управо је допринос аутора на том плану.

У издању „Научне књиге” крајем прошле године изашла је збирка устава и уставних докумената Југославије донетих у периоду од 1942. до 1981. године. Збирка садржи, што се може и из самог наслова закључити, поред устава доношених у овом раздобљу и низ докумената, „државно-правних” аката, који су имали велики значај за развој револуционарне југословенске уставности и тиме нашли свој одраз и у касније донетим уставима.

У делу првом садржане су одлуке Првог и Другог заседања Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (1942. и 1943) и поједини други државно-правни акти донети 1944. и 1945. Међу њима се налазе: споразуми Националног комитета ослобођења Југославије и краљевске југословенске владе од 16. јуна и 1. новембра 1944. године, Одлука о укидању и неважности свих правних прописа донетих од стране окупатора и њихових помагача за време окупације; о важности одлука које су за то време донете; о укидању правних прописа који су били на снази у часу непријатељске окупације, Закључак Пленума Главног народноослободилачког одбора Војводине о прикључењу Војводине Федералној Ср-